מיתיבי אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבונו של עולם מפני מה קנסת מיתה על אדם הראשון אמר להם מצוה קלה צויתיו ועבר עליה א"ל והלא משה ואהרן שקיימו כל התורה כולה ומתו א"ל [1]מקרה אחד לצדיק ולרשע לטוב וגו' הוא דאמר כי האי תנא דתניא ר"ש בן אלעזר אומר אף משה ואהרן בחטאם מתו שנא' [2]יען לא האמנתם בי א)הא האמנתם בי עדיין לא הגיע זמנכם ליפטר מן העולם מיתיבי *ב)ארבעה מתו בעטיו של נחש ואלו הן בנימין בן יעקב ועמרם אבי משה וישי אבי דוד וכלאב בן דוד וכולהו גמרא לבר מישי אבי דוד דמפרש ביה קרא דכתיב [3]ואת עמשא שם אבשלום תחת יואב ג)(שר) הצבא ועמשא בן איש ושמו יתרא הישראלי אשר בא אל אביגיל בת נחש אחות צרויה אם יואב וכי בת נחש הואי והלא בת ישי הואי דכתיב [4]ואחיותיהן צרויה ואביגיל אלא בת מי שמת בעטיו של נחש מני אילימא תנא דמלאכי השרת והא איכא משה ואהרן אלא לאו ר"ש בן אלעזר היא וש"מ יש מיתה בלא חטא ויש יסורין בלא עון ותיובתא דרב אמי *תיובתא: א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה שנאמר [5]ויהיו בני יעקב שנים עשר מלמד שכולן שקולים כאחת אלא מה אני מקיים [5]וישכב את בלהה פילגש אביו מלמד שבלבל מצעו של אביו ומעלה עליו הכתוב כאילו שכב עמה תניא ר"ש בן אלעזר אומר מוצל אותו צדיק מאותו עון ולא בא מעשה זה לידו אפשר עתיד זרעו לעמוד על הר עיבל ולומר [6]ארור שוכב עם אשת אביו ויבא חטא זה לידו אלא מה אני מקיים וישכב את בלהה פילגש אביו עלבון אמו תבע אמר אם אחות אמי היתה צרה לאמי שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי עמד ובלבל את מצעה אחרים אומרים שתי מצעות בלבל אחת של שכינה ואחת של אביו והיינו דכתיב [7]אז חללת יצועי עלה ד)(אל תקרי יצועי אלא יצועיי) כתנאי פחז כמים אל תותר ר' אליעזר אומר פזתה חבתה זלתה ר' יהושע אומר פסעתה על דת חטאת זנית ר"ג אומר פיללתה חלתה זרחה תפלתך אמר ר"ג עדיין צריכין אנו למודעי ר' אלעזר המודעי אומר הפוך את התיבה ודורשה ה)זעזעתה הרתעתה פרחה חטא ממך רבא אמר ואמרי לה ר' ירמיה בר אבא זכרת עונשו של דבר חלית עצמך חולי גדול פירשת מלחטוא: ראובן בני עלי בני שמואל דוד ושלמה ויואשי ו) סימן: ז)אמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל האומר בני עלי חטאו אינו אלא טועה שנאמר [8]ושם שני בני עלי (עם ארון ברית האלהים) חפני ופנחס כהנים לה' סבר לה כרב דאמר רב פנחס לא חטא מקיש חפני לפנחס מה פנחס לא חטא אף חפני לא חטא אלא מה אני מקיים [9]אשר ישכבון את הנשים מתוך ששהו את קיניהן שלא הלכו אצל בעליהן מעלה עליהן הכתוב כאילו שכבום גופא אמר רב פנחס לא חטא שנאמר [10]ואחיה בן אחיטוב אחי אי כבוד בן פנחס בן עלי כהן ה' וגו' אפשר חטא בא לידו והכתוב מייחסו והלא כבר נאמר [11]יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער ועונה מאהלי יעקב ומגיש מנחה לה' צבאות ח)אם ישראל הוא לא יהיה לו ער בחכמים ולא עונה בתלמידים ואם כהן הוא לא יהיה לו בן מגיש מנחה אלא לאו שמע מינה פנחס לא חטא אלא הא כתיב [9]אשר ישכבון ט)ישכבן כתיב והכתיב [12]אל בני כי לא טובה השמועה א"ר נחמן בר יצחק בני כתיב והכתיב מעבירים א"ר הונא בריה דרב יהושע מעבירם כתיב והכתיב [13]בני בליעל מתוך שהיה לו לפנחס למחות לחפני ולא מיחה מעלה עליו הכתוב כאילו חטא א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל האומר

בני

ארבעה מתו בעטיו של נחש. והא דכתיב (קהלת ז) כי אדם אין צדיק בארץ וגו' ברוב בני אדם קאמר: **וש"מ** יש מיתה בלא חטא ויש יסורים בלא עון. ואע"ג דבמאי דקאמר אין יסורין בלא עון לא איתותב: **כל** האומר בני עלי חטאו אינו אלא טועה. פירוש במאי דכתיב אשר ישכבון לא חטאו אלא מבזים קדשים היו כדכתיב (שמואל א ב) בטרם יקטירון החלב וגו':

מעבירם כתיב. הש"ס שלנו חולק על ספרים שלנו שכתוב בהם מ)(מעבירים) וכן מצינו בירושלמי בשמשון והוא שפט את ישראל ארבעים שנה מלמד שהיו פלשתים יראים ממנו כ' שנה אחר מותו כמו בחייו *ובכל ספרים שלנו כתיב כ' שנה (שופטים טו): **מתוך** שהיה לו לפנחס למחות. ופליג אר' יונתן דאמר שניהם לא חטאו:

שהיה

בעטיו של נחש. בעצתו של נחש שהשיא לחוה ולא בחטא אחר שלא חטאו. בעטיו כמו עטא וטעם (דניאל ב): **ואחיותיהם.** בבני ישי משתעי: **אלא לאו ר"ש בן אלעזר.** דאמר משה ואהרן בחטאם מתו ומודה בהני: **כל האומר ראובן חטא.** במעשה בלהה: **דכתיב.** בההוא קרא: **ויהיו בני יעקב וגו'.** להוציא מלבך שלא תחשדנו: **ויבא חטא זה לידו.** ויגזור הקב"ה שיהיו מן המקללים: **אחת של שכינה.** כך היה יעקב עושה בארבעה אהלי נשיו מעמיד מטה לשכינה ובאותו אהל שהוא רואה בו השכינה הוא בא ולן אותו הלילה: **חללת.** אותו שם שעלה על יצועי דהיינו שכינה מדלא כתיב יצועי עלית טעם אחר עד שלא נבנה אהל מועד היתה שכינה מצויה באהלי צדיקים: **פחז.** נוטריקון הוא: **פזתה.** לשון עמא פזיזא (לקמן דף פח.). פזתה מיהרת בעצמך ומטאת: **זלתה.** זלזלת: **פיללתה.** להנצל מן החטא: **חלתה.** י)ויחל משה (שמות לב): **ועזעת'.** ירא"ת לחטוא לר' אליעזר ור' יהושע חטא ולרבן גמליאל ולמודעי בקש לחטוא ולא חטא: **חלית.** חולי גדול להתאפק לכבוש יצרך: **כל האומר בני עלי חטאו.** באשת איש אינו אלא טועה ומיהו בבזיון קדשים חטאו: **דאמר רב.** לקמן בשמעתין פנחס לא חטא ויליף לה מקרא ור' יונתן יליף לה לחפני מהאי קרא דמקיש חפני לפנחס: **ששהו את קיניהן.** שהיו מסרבין להקריב שום קרבן אלא בקושי כדכתיב (שמואל א ב) גם בטרם יקטירון את החלב וגו' וכשהיו זבות ויולדות באות ממקום אחר לשילה להקריב את קיניהן והן היו משהין מלהקריבם והנשים לא היו יכולין לסמוך עליהם שיקריבו והיו שוהות שם ולא היו חוזרות אצל בעליהן עד שראו קיניהן קרבין והיו טהורות לקדשים וליכנס לעזרה לפיכך מעלה עליהם כאילו שכבום שהיו מונעים אותן מפריה ורביה: **פנחס לא חטא.** באשת איש דאשר ישכבון את הנשים אינו אלא חפני לבדו: **ואחיה בן אחיטוב וגו' כהן ה'.** בשילה נושא אפוד. הרי שמייחסו לשבח ומזכיר עליו שם פנחס אבי אביו: **אפשר בא חטא לידו והכתוב מייחסו.** לשבח ולא בן בנו מייחסו אחריו והכתיב גבי עבירה דנואפים יכרת ה' לאיש וגו' והאי קרא בבא על הנכרית ועל הזונה משתעי כדדרשינן ליה באלו הן הנשרפין [פב.] דכתיב לעיל מיניה כי חלל יהודה קדש ה' אשר אהב ובעל בת אל נכר ודרשינן כי חלל יהודה קדש זו זונה וכן הוא אומר לא תהיה קדשה וגו' כ): **ער.** חריף להבין ולהורות בין החכמים כדאמרי' בעירובין (דף נג:) אהרנית ערנית: **ואם כהן הוא כו'.** וכאן מייחס כהן מגיש מנחה אחר פנחס: **והכתיב אל בני כי לא טובה השמועה אשר אנכי שומע מעבירים עם ה'.** אביהם היה מוכיחם: **והא כתיב מעבירים אמר ל)רב הונא בריה דרב יהושע מעבירם כתיב.** קשה בעיני שם המכס הנזכר כאן כי אומר אני שטעות גדול הוא ול"נ לא להא מילתא שהרי בספרים מוגהים כתיב מעבירים וגם במסורה הגדולה במקום שמנויין שם כל התיבות דלא כתיב בהן יו"ד וקורין ולא נמנה זו והם מנויין ע"פ החשבון. וזו אינה קשיא דהאי מעבירים לאו לשון עבירה הוא אלא לשון ויעבירו קול במחנה (שמות לו) וה"ק להו לא טובה השמועה אשר אנכי שומע את עם ה' מעבירים ומכריזין וקובלים עליכם והאי מעבירים לשון רבים הוא ואעם ה' קאי ולאו אבני עלי שהרי הם היו עוברים ולא היו מעבירים את אחרים:

בני

גליון הש"ס

גמ' ד' מתו בעטיו של נחש כו'. באוה"ק פ' בראשית ועל דא יהושע לא מת אלא בעטיו דנחש וכו' ובזוה"ק פ' בראשית בפסוק וינחם ה' אלהא דלאפשלתו בגין ההוא עטיא דנחש עמרם לוי בנימין ולית דאמרי אף ישי: שם תיובתא. עי' ברא"ם פ' ויפלא ד"ה איתרת ובפי' שופטים ד"ה ריב"ג: תוס' ד"ה מעבירם כתיב וכו' ובכל ספרים שלנו. וכן מצינו בנדה דף לג ע"א תוס' ד"ה ונטמא שכתבו דהמסורת שלנו מחולק עם הש"ס. ובמגילה דף כב ע"א כתבו תוס' דאיל הוא ב' פסוקים סמוך לפרשה שלפניו וכן ויקרבהם ובס"ת שלנו ויהל הוא ד' פסוקים מהפרשה וכן והקרבתם ג"פ וכמ"ש מהרש"א שם ובפסחים דף קיז ע"א בתוס' ד"ה שאומרים כתבו שלא יתכן שיהיה מזמור ב' פסוקים ואלו בספרים שלנו מזמור קיז הוא ב' פסוקים. ע' מהרש"א שם ע"א ובסנהדרין דף ד ע"א פירש"י שם דנכתבה ליחיד כתיב קרנות מלא ובס"ת שלנו כתיב חסר. ובדף ד ע"ב כ' רש"י דבפרשה והיה כי יביאך כתיב לטוטפת חסר ובפ' והיה אם שמע כתיב מלא. ובס"ת שלנו גם בפ' והיה כי יביאך כתיב מלא. ובדף כ ע"א כתו' להכרית וקרי' להכרו' ובספרים שלנו גם הכתיב להכרית. עוד שם דף קג ע"ב. ויחתר לו ויעתר לו מיבעי' ליה. ובספרים שלנו כתיב ויעתר. וביבמות דף ט ע"א הלא פרעם כשין ובספרים שלנו כתיב כשין. ועי' בע"א שם במהרש"א. ובקידושין דף ל ע"א, והתנגלה חזינן של פסוקי' והתיקונים בס' לו בפסוק והתפוד לו כו ליין דשם אלי התורה בפסוקים וירושלמי שהביא תוס' בכתובות דף ז ע"ב דבמקהלות ברכו אלהים חסר. ובספרים שלנו כתיב מלא. וברש"י בחומש פ' תרומה ואת כל אשר אצוה הוא ו' יתירה ולפנינו כתיב את בלא ו'. עי' ברא"ם שם. ובמדרש רבה שיר השירים בפסוק אחזו לנו שועלים שעלים חד גרסה קדמאה מלא תניינא חסר. ובמסורה אינו כן אלא תרוייהו חסר. ובברכות דף ז ע"ב כתי' לבלותו ובספרי' שלנו בד"ה א יז כתיב לבלותו. ובפסחים דף ג ע"א ו' דטהור. ובספרים שלנו כתיב טהר חסר ו'. ובנדרים דף לז ע"ב את דהוגד הוגד קרי ולא כתיב. ובספרים שלנו הוא קרי וכתיב כמ"ש הר"ן שם. ובפסוק אני ה' אלהיך אשר הוצאתיך איתא בירושלמי פ"ה דסוטה דחסר י'. ובספרים שלפנינו הוא מלא יו"ד. ובמדרש ויקרא רבה פ' ט' ושם דרך. א"ר ינאי ושם כתיב ובספרים שלנו כתיב כשין. ובפירש"י בחומש בראשית ב"ד הפילגשם חסר כתיב ובכל הספרים איתא מלא. ובמדרש בראשית רבה פרשה ע"ו ר"ל אמר הנמרת כתיב ובכל הספרים שלנו כתיב הנותרת. ובערכין דף לג ע"א בתוספות ד"ה אשר דרש"י כ' דהכתיב ויקרא כ"ה אשר לוא חומה והם כתבו דהכתיב אשר לו והקרי לא ובספרים שלנו הכתיב לא באל"ף והקרי לו כמ"ש התוס' שם:

מסורת הש"ס

א) [יומא פז.], ב) ב"ב יז., ג) [צ"ל עלג], ד) רש"ל מ"ז ועי' רש"י, ה) לשון רמת, ו) [צ"ל יאשיהו], ז) יומא ט., ח) סנהדרין פב., ט) [עי' תוספות סנהדרין ז. ד"ה והכנן], י) [צ"ל כמו ויחל משה], כ) [דברים כג], ל) מהרש"א גורס רבא, מ) [צ"ל מעברים].

◆

תורה אור השלם

1 הכל כאשר לכל מקרה אחד לצדיק ולרשע לטוב ולטהור ולטמא ולזבח ולאשר איננו זבח כטוב כחטא הנשבע כאשר שבועה ירא: קהלת ט ב
2 ויאמר יי אל משה ואל אהרן יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם: במדבר כ יב
3 ואת עמשא שם אבשלם תחת יואב על הצבא ועמשא בן איש ושמו יתרא הישראלי אשר בא אל אביגל בת נחש אחות צרויה אם יואב: שמואל ב יז כה
4 ואחיותיהם צרויה ואביגיל ובני צרויה אבשי ויואב ועשה אל שלשה: דברי הימים א ב טז
5 ויהי בשכן ישראל בארץ ההוא וילך ראובן וישכב את בלהה פילגש אביו וישמע ישראל ויהיו בני יעקב שנים עשר: בראשית לה כב
6 ארור שכב עם אשת אביו כי גלה כנף אביו ואמר כל העם אמן: דברים כז כ
7 פחז כמים אל תותר כי עלית משכבי אביך אז חללת יצועי עלה: בראשית מט ד
8 ועלה האיש ההוא מעירו מימים ימימה להשתחות ולזבח ליי צבאות בשלה ושם שני בני עלי חפני ופנחס כהנים ליי: שמואל א א ג
9 ועלי זקן מאד ושמע את כל אשר יעשון בניו לכל ישראל ואת אשר ישכבון את הנשים הצבאות פתח אהל מועד: שמואל א ב כב
10 ואחיה בן אחטוב אחי איכבוד בן פינחס בן עלי כהן יי בשלו נשא אפוד והעם לא ידע כי הלך יונתן: שמואל א יד ג
11 יכרת יי לאיש אשר יעשנה ער ועגה מאהלי יעקב ומגיש מנחה ליי צבאות: מלאכי ב יב
12 אל בני כי לוא טובה השמועה אשר אנכי שמע מעברים עם יי: שמואל א ב כד
13 ובני עלי בני בליעל לא ידעו את יי: שמואל א ב יב

◆

רבינו חננאל

ד' מתו בעטיו של נחש. כבר פירשנוהו.

◆

מוסף רש"י

ארבעה מתו בעטיו של נחש. בעצתו של נחש, כלומר לא היו ראוין למות אלא שנגזרה גזרת מיתה על כל תולדותיו של אדם הראשון בעצתו של נחש. בעטיו, תרגום של עצתו, כדכתיב (דניאל ו) אתייעטו כל סרי וכן (שם ב) התיב עטא וטעם (ב"ב יז.). עלבון אמו תבע. שכשמתה רחל נטל יעקב מטתו שהיתה נתונה תדיר באהל רחל ולא בשאר אהלים ונתנה באהל בלהה, בא ראובן ותבע עלבון אמו (בראשית לה כב). מתוך ששהו את קיניהן. שהיו מכילות כמלאות ימי לידתן ליטהר לאכול בקדשים, והם היו בעלי גיאות ויהיו מתרפלין בהקרבתן והנשים ממתינות שם עד שיקריבום ומשתהות מלחזור למקומן אצל בעליהן ומבטלין את הנשים מפריה ורביה (יומא ט.).